

PAPER DETAILS

TITLE: ÜSTÜN YETENEKLİ VE NORMAL ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI VE BAGLANMA DÜZEYLERİ

AUTHORS: Osman KARTEL,Hasan Said TORTOP

PAGES: 167-177

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/805471>

Osman KARTEL² ve Hasan Said TORTOP³

Makale Alış: 24 Haziran 2019

Makale Kabul: 19 Ağustos 2019

Öz

Her insan kendine özgü bir takım yeteneklerle doğmaktadır. Ancak üstün yetenekli bireyler entelektüel beceriler, özel akademik beceriler, yaratıcı ve üretici düşünme, liderlik becerisi, görsel-uygulamalı sanatlar ve psikomotor beceriler gibi konularda diğer bireylerden üstünlük göstermelerdir. Üstün yetenekli bireyler diğer bireylerden farklılık gösterdikleri gibi birbirlerinden de farklı özellikler gösterebilmektedir. Üstün yeteneklileri birbirlerinden ayıran ileri düzeyde zihinsel yetenek ve çeşitli alanlarda özel yeteneklerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda üstün yetenekli çocukların genel benlik algılarını normal yaşlılarından olumlu anlamda daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Üstün yetenekli bireylerin benlik algısını etkileyen birçok faktörün olduğu ve üstün yetenekli bireylerin benlik algıları hakkında genelleme yapmanın çok doğru olmadığı görüşleri ortaya çıkmıştır. Bağlanmanın doğrudan biçimlendirdiği en kritik özellik benlik algısıdır. Bağlanma kuramına göre çocuklar erken yaşlardaki bağlanma ilişkileri temelinde kendilerinin ne kadar sevilebilir ve değerli olduklarına ve başkalarının gözündeki değerlerine ilişkin beklenti ve inançlardan oluşan, benlik algısı geliştirirler.

Anahtar Kelimeler

üstün yetenekli öğrenciler, benlik saygısı, bağlanma stili

¹Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinin bir kısmıdır.

²Yüksek lisans öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. E-mail: osmankartel@hotmail.com

³ Doç. Dr., Müdür, Genç Bilge Danışmanlık, İstanbul, Türkiye. E-mail: gençbilgedanismanlik@gmail.com

Osman KARTEL⁴ And Hasan Said TORTOP⁵

Recieved: 24 June 2019

Accepted: 15 August 2019

Abstract

Every person is born with a number of unique abilities. However, gifted individuals are superior to others in subjects such as intellectual skills, specific academic skills, creative and productive thinking, leadership skills, visual-applied arts and psychomotor skills. As gifted individuals differ from other individuals, they may show different characteristics from each other. What distinguishes the gifted from each other is advanced mental ability and special skills in various fields. As a result of the researches, it was observed that the general self-concept of gifted children was positively higher than their normal peers. It has emerged that there are many factors affecting the self-concept of gifted individuals and that generalization about self-concept of gifted individuals is not very accurate. The most critical feature directly shaped by attachment is self-concept. According to attachment theory, children develop self-concept, which is composed of expectations and beliefs about how much they can be loved and valued on the basis of attachment relationships at an early age and their values in the eyes of others.

Key Words:

gifted students, self-concept, attachment style

⁴Graduate student Aydin University, Faculty of Social Sciences Institute, Psychology Department, Istanbul Turkey.
E-mail: osmankartel@hotmail.com

⁵Assoc.Prof., Director, Genç Bilge Counsultancy, Istanbul, Turkey. E-mail: gencbilgedanismanlik@gmail.com

GİRİŞ

Her toplumda ortalamanın üstünde zekâya ve yeteneğe sahip bireyler vardır ve üstün yetenekli insanlar tarihin her sayfasından karşımıza çıkmaktadır. Tarih üstün yeteneklilerin hikayeleri ile doludur. Üstün yetenekli kişiler yaratıcılığı, kahramanlığı, icatları, buluşlarıyla tarihe yön vermiş kişilerdir. Her çağda akranlarından farklı olarak birçok alanda örneğin matematik, müzik, bilim, edebiyat gibi özel yetenek örnekleri gösteren insanlar ortaya çıkmıştır. Üstün yetenekliler farklı insanlar değildir, üstün yetenekliler bazı özelliklerin dağılımı, sıklığı, zamanlaması ve kompozisyonu açısından normal bireylerden farklılık gösteren kişilerdir. Akranlarına göre yeni bilgileri hızlı ve kolayca öğrenme becerisine, hızlı zihinsel süreçlere ve yaratıcılığa sahip olma, problem çözme becerisi ve etkili çözüm yolları bulma süreçlerinden mutlu olma gibi durumlar üstün yetenekli olarak adlandırılan bu bireylerin ayırt edici özelliklerinden bazılarıdır. Filozofların felsefeye politikaya kattıkları eserler, Semavi din peygamberlerinin eserleri üstün yeteneklilerin eserlerdir (Akarsu, 2004; Baykoç Dönmez, 2011).

Öğrenme kapasitemiz ve öğrendiklerimiz bizi birbirimizden ayırt eden unsurlardır. Üstün yetenekli öğrencilere baktığımızda onları akranlarından ayıran bazı özellikleri vardır. Bunlar akranlarından daha hızlı öğrenebilme, daha geniş kavrayabilme, olaylar arasından ki bağlantıları daha hızlı anlayabilme gibi becerilerdir. Üstün yetenekliler bu becerilerini kullanıp yenilikleri takip etme konusunda, yeni fikirler ortaya atma konusunda, mal ve hizmet üretiminde akranlarından öne geçmektedir (Çağlar, 2004). Akademik beceriler, entelektüel beceriler, yaratıcı düşünme, liderlik becerileri, psikomotor becerileriyle ilgili alanlarda yüksek performans gösterirler. (Davis ve Rimm, 2004). Üstün yetenekli çocuklar üstün zekaya, yeni fikirler oluşturabilecek üstün yaratıcılık gücüne, başladıkları işi bitirebilecekler üstün görev bilincine sahiptirler (Renzulli, 1978). Üstün yetenekli çocuklar genel olarak zengin sözcük dağarcığına sahiptirler. Soyut düşünebilme, sorunlar karşısında iç görülmesi, öğrenme kapasitesinin hızlı olması, kararlı olma, üst düzey mizah anlayışı ve hafıza gücü gibi özelliklere sahiptirler (Cutts ve Mosley, 2001).

Üstün yetenekli bireyler fiziksel olarak akranlarından üstündürler ve yanı sıra, duygusal olarak da akranlarına göre daha dengeli, sosyal ve kişisel bakımdan üstün ve daha olgundurlar. Mizah anlayışları, benzetmeleri, ima edileni anlamaları, tümevarım ve tümdengelim düşünebilmeleri akranlarına göre daha güçlüdür. Merak duygusu ve doymak bilmeyen öğrenme arzusu üstün yeteneklilerin hepsinde görülen ortak bir özelliktir. Öğrendiklerini uzun süre akıllarında tutabilirler. Soyut kavramları daha önce öğrenirler, akranlarına göre daha fazla kelime kullanırlar (Kulaksızoğlu, 2012).

Üstün yetenekli bebekler incelendiğinde dört ayırt edici karakteristik özelliği olduğu gözlenmiştir.

- Üstün yetenekli bebeklerin görsel uyaranlara karşı çokça ilgili oldukları,
- Görsel uyaran kullanıldığında bebeklerin ağlamayı kestikleri, sakinleştikleri, görsel uyaranı keşfetmeye çalıştıkları,
- Akranlarına göre kol-bacak kaslarını çalıştırmasının daha düşük seviyede olduğu,

- Yaşıtlarından farklı olarak anlamlı bakışlar ve şaşkın yüz ifadelerinin daha erken dönemlerde görüldüğü gözlenmiştir.

Üstün yetenekli bebeklerin bir diğer ayırt edici özelliği yetişkinlerden bağımsız olarak kendi kendilerine tepkilerde bulunabilme yeteneğine sahip olmalarıdır. Üstün zekâlı öğrencilerin fiziksel ve motor gelişimi incelendiğinde nöromotor ve nöroduyu sistemleri olgunluklarının, el-göz koordinasyonunun, dil gelişiminin erken ortaya çıktığı görülmüştür. Bilişsel gelişimine bakıldığında tüm gelişim alanlarına göre daha hızlı gelişim gösterdiği görülmüştür. Görsel uzamsal aktivitelere bakıldığında akranlarına göre çok iyi performans gösterdikleri görülmüştür. Algılama, algısal ayırt etme, depolama ve geri çağırma gibi bilişsel fonksiyonlarında mükemmel bir bilgi işleme yeteneğine sahiptirler. Analitik işlemlerde çok iyidirler. Dil ile ilgili üstün yetenekliliğe bakıldığında yeterli düzeyde imkanlar sunulduğunda, beslendiğinde ve sistematik olarak cesaretlendirildiğinde ortaya çıktığı görülmüştür (Dağlıoğlu, 2018).

Üstün yetenekli çocukların akranlarından ileri zihinsel gelişimlerinin olması duygusal gelişimini de etkilemektedir. Bundan dolayı üstün yetenekli çocukları incelerken zihinsel gelişimleriyle birlikte sosyal-duygusal gelişimlerini de incelemek önemlidir (Kaya, Erdoğan ve Çağlayan, 2014; Clark, 2013). Üstün yetenekli çocuklar akranlarından fazla enerjiye sahiptirler. Hızlıca heyecanlanırlar, akranlarına göre hızlı duygusal değişimleri vardır ancak daha kolay uyum sağlarlar. Ahlaki değerlere karşı hassastırlar. Empati yetenekleri yüksektir. Sosyal ve küresel sorunlara karşı hassastırlar. Akranlarına göre fazla meraklı ve kararlıdırlar. Gelişimsel olarak akranlarından ileri olduklarından dolayı kendilerinden yaşça büyüklerle arkadaşlık kurarlar ve akranlarının fikirlerine çok uyum göstermezler (Clark, 2013; Davis ve Rimm, 2004; Fonseca, 2011; Özbay ve Palancı, 2011; Silverman, 2013; Webb ve diğ., 2007; Yılmaz, 2015).

Ayrıca üstün zekâlı öğrencilerin normal öğrencilere göre daha düşük bahane gösterme eğiliminde oldukları saptanmıştır. Üstün zekâlı öğrenciler normal öğrencilere göre daha az problem yaratan ve çevresi tarafından daha az uyarılan öğrenciler olarak belirlenmiştir. Eş zamanlı olmayan gelişim, belirli özelliklerin aynı hızda gelişme göstermemesi üstün zekâlı öğrencilerde rastlanan bir özellikti ve yaşları arttıkça bazı özellikler arasındaki uyumsuzluk daha da artar. Ayrıca üstün yetenekli bireylerdeki eş zamanlı olmayan gelişim benlik algısının düşmesine de neden olabilir (Sak, 2017).

Üstün Yetenekliler ve Benlik Saygısı

İnsanlığın var olduğu günden beri insanları birbirinden farklı kılan temel yapı taşı olarak benlik olarak tanımlanmıştır (Arıcak, 1999). Benlik kavramı psikolojide ve sosyolojide üzerinde çokça durulan konulardan biri olmuştur. W. James tarafından 1890 yılında benlik kavramıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Benlik kavramı psikolojik olarak kişinin kendi benliğine dair bilgisinin kaynağı, çevresini algılaması, çevresine tepkide bulunması ve değerlendirmesi olarak tanımlanmıştır. Benlik kavramı psikoloji, sosyoloji, psikanaliz gibi farklı disiplinlerde incelenmiştir. Fakat yapılan araştırmalarla birlikte benlik kavramı her ne kadar terminolojik olarak açıklanmaya çalışılsa da kesin bir kavram birliği oluşturulamamıştır (Baumeister, 1996; Kulaksızoğlu, 1998; Korkmaz, 1996; Rosenberg, 1989).

Benlik kavramı yaşam boyunca gelişim gösteren dinamik bir süreçtir. Benlik çocuk doğduğu andan itibaren gelişmeye başlar. Yaşadıklarıyla, tecrübeleriyle, etrafındaki kişilerin etkisiyle yavaş yavaş gelişir. Ergenlik ve ilk yetişkinlik benlik kavramının en kritik evrelerdir. Anne babanın davranışları, bireyin yaşıt çevresi, okul başarısı gibi birçok faktörden etkilenir. Bu etkileşim ve benlik kavramının gelişimi kişinin sağlığını, ilişkilerini, başarılarını etkiler. Benliğin gelişmesinde bireyin etrafındaki kişilerin ve bu kişilerle olan iletişimin, etkileşimin önemi büyüktür. Bireyin etrafındaki kişilerin söylemleri benliğin alacağı şekli belirler. Etrafındaki kişiler tarafından sürekli olarak başarısız olarak nitelendirilen çocuk bir süre sonra bu nitelikleri benimseyebilir. Etrafı tarafından başarılı bulunan çocuk ise kendini değerli görmeye ve buna uygun davranmaya başlar (Şahin, 2006; Baymur, 1972).

Bireyin sağlıklı bir ruh haline sahip olabilmesi için bireyin kendiyile ilgili düşüncelerinin ve yargılarının yaşantısıyla bir uyum içinde olması gerekmektedir. Aradaki bu uyum olum yönde ne kadar artarsa kişi kendini o derecede iyi hisseder, olumsuz yönde artarsa o derecede huzuru kaçar. Eğer bireyin benlik yargılarını bilirsek davranışlarını belirleyebiliriz (Lecky, 1951).

Üstün zekâlılarda yapılan bir araştırmada üstün zekâlı öğrencilerin normal öğrencilere göre daha yüksek benlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Sak, 2017). İçsel ve dışsal karşılaştırmalar erken çocukluk dönemlerinden itibaren gelişmeye başlayan benlik kavramında önemli bir rol oynamaktadır (Woolfolk, 1998). Çocuklar kendi performanslarını akranları ile kıyaslama içerisine girerler. Bu süreçte çevrelerinde önemli gördükleri kişilerden gelen yorumlarla kendileri hakkında bazı yargılamalar yaparlar (Bong ve Skaalvik, 2003). Çocuğun kendini değerli hissettiğinde, arkadaşları arasında popüler olduğunda, okulda kendini başarılı hissettiğinde benlik saygısı artar (Schunk, 2009).

Benlik saygısını arttıran nedenlere bakıldığında üstün yetenekli çocukların bu kriterler akranlarından daha kolay ulaşabileceği düşünüldüğünde, yeteneklerinin başkaları tarafından başarıya dönüştürüldüğü görüldüğünde, yaşayacakları olumsuzlukları zihinsel kapasiteleri ile aşabilecekleri varsayılırsa benlik saygılarının akranlarından daha yüksek olacağı söylenebilir (Hoge ve Renzulli, 1993; McCoach ve Siegle, 2003). Bir başka görüşe göre üstün yetenekli öğrencilerin benlik saygıları bulundukları ortama göre değişebilir. Akranlarına göre üstün performans gösteren, başarılı olan çocukların benlik saygısı artarken, kendileri gibi üstün yeteneklilerin bulunduğu bir ortamda üstün performans göstermediğinde benlik saygıları düşebilir (Coleman ve Fults, 1982).

Üstün yetenekli çocuklarda ailenin ve çevresinin yüksek akademik başarı beklentisi, akranları zorbalıkları ve dışlamalar psikososyal olarak olumsuz etkilerken benlik saygısının da düşmesine neden olabilmektedir (Colangelo ve Colangelo, 2003).

Üstün Yetenekliler Ve Bağlanma

Bağlanma, çocuk ve ailesi arasındaki duygusal bağ olarak tanımlanır (Lang, 2009). Bağlanma kuramları, kişinin erken çocukluk döneminde ilgi ve bakımını üstlenen kişiyle kurduğu ilişkinin niteliğinin, yaşamın daha sonraki dönemlerinde onun duygu, düşünce, davranışlarında ve kurulacak olan ilişkilerinde belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Bowlby, 2012).

Mary Ainsworth; yenidoğan ve küçük çocukların tanıdık olmayan bir ortamda, dış çevre ile iletişim ve etkileşimini sağlıklı sürdürebilmeleri, buna hazır olmaları için önce aileleri ile güven bağlarının kurulması ve bu güven ilişkisinden emin olmaları gerektiğini belirtmiştir (Ainsworth, 1973).

Bağlanma yalnızca çocukluk ile sınırlı olmayıp yaşam boyunca sürer. Bowlby (1973, 1980, 1982), ilk olarak birincil bağlama figürlerinden ayrılan bebekleri gözlemlemiştir. Bebekler, bu ayrılığa birtakım duygusal tepkiler vermişlerdir. Bu gözlemlerden yola çıkarak Bowlby (1973) tarafından bağlanma kavramı tanımlanmıştır. Bağlama, bebeğin birincil bağlanıcı rolüne yakın olmasını sağlar, böylece bebeğin güvenli olması ve tehlikelerden korunması sağlanır. Bağlanma teorisine göre, bebeklerin birincil bakıcı ile yakınlık eğilimleri vardır. Bu yakınlığın doğası olarak bebeğin yaşamı boyunca temel güven duyguları gelişir (Bowlby, 1973). Yaşamın ilk 12 ayı birincil bakıcı (genellikle anne) figürü olarak hemen hemen tüm bebekler için çok güçlü bağ gelişirler (Bowlby, 1982).

Bağlanma sürerken doğası ve ifade ediliş şekli değişir. İlk temel ilişki olan anne çocuk ilişkisi, sonraki yaşam dönemlerindeki bağlanmalar için örnek olur (Benson, 1994). İlk temel ilişkide ortaya çıkan yetersizlikler ya da meydana gelen aksamalar bağlanmayı olumsuz yönde etkileyecektir. Değişmez değilse de güvenli ya da güvensiz olarak bir kez belirlendikten sonra çok az değişkenlik gösterir. Bu noktada eksik ya da bozulmuş bir bağlanma sürecinin ya da bu sürece neden olan etkenlerin devam etmesinin sonraki gelişim basamaklarına da etkisi olumsuz olacaktır (Güler, 1998). Bununla ilgili Bowlby (1973), kuramında “içsel çalışan modeller” olarak adlandırdığı bilişsel temsillerden bahsetmektedir. Çocuğun kendisi ve başkalarına ilişkin bilişlerinden oluşan bu model, bakıcının tepkileri ile ilişkilendirilmektedir.

Üstün yeteneklilerin ve normal öğrencilerin bağlanma düzeylerinin araştırıldığı çalışmalara bakıldığında üstün yetenekli öğrenciler ve bağlanma kuramı arasında bir ilişki kurulamadığı gözlenmektedir. Üstün yetenekli öğrenciler ile bağlanma arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür çalışmaları yok denecek kadar azdır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ve farklı çalışmalar karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuçların çelişkili olduğu görülmektedir (Evli Özhan, 2018). Lieberman ve Pawl (1990) yaptıkları çalışmada zihinsel potansiyellerini akranlarından daha iyi geliştirdikleri tespit edilen öğrencilerin güvenli bağlanma gösterdikleri keşfedilmiştir. Güvensiz bağlanan çocuklar reddedilme korkusu, özgüven eksikliği, asosyallik gösterdikleri bu bağlamda zihinsel gelişimlerinin de engellendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bağlanma ile ilgili yapılan çalışmalarda annesi olmadan büyütülen çocukların, aile ortamında büyütülen çocuklara göre daha düşük zihinsel kapasiteye sahip oldukları tespit edilmiştir. (Dennis, 1973, Spitz, 1967 akt. Gaertner, 2004). Jacobsen, Edelstein ve Hofmann (1994) yaptıkları çalışmada ergenlerin bağlanma tarzları ve zihinsel yeteneklerini araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmaya göre ergenlerdeki bağlanma kalitesi zihinsel yetenekleri etkilemektedir. Ergenlere uygulanan zekâ testi sonuçlarına göre güvenli bağlananlar en yüksek puanı alırken güvensiz bağlananlar düşük puanlar almıştır. Beckwith’in (1971) yaptığı çalışmaya göre güvenli bağlanma ve zihinsel gelişim arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Yaptığı çalışmalarda Cattel Zekâ Testi kullanan Beckwith, bağlanmanın kalitesi ile zihinsel gelişim arasında bir

ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Zimmermann, Maier, Winter ve Grossmann (2001) yaptıkları araştırmada güvenli bağlanan ergenler problem çözme becerisinde güvensiz bağlanan ergenlere göre daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ijzendoorn, Dijkstra ve Bus (1995) yaptıkları çalışmalarda güvenli bağlanan çocukların güvensiz bağlananlara göre sözel olarak daha yetenekli olduklarını tespit etmişlerdir. Fakat zekâ ve bağlanma arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı hakkında bir sonuca ulaşamamışlardır.

Gaertner (2004) yaptığı çalışmada üstün zekâlı öğrencilerin normal öğrencilere göre daha çok güvensiz bağlanma gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Evli Özhan (2018) 9 ve 13 yaşları arasındaki 30 üstün zekâlı ve normal öğrencileri ile yaptığı araştırmada üstün zekâlı ve normal öğrencilerin bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulamamıştır.

SONUÇ

Bireyin kendisine karşı olumlu veya olumsuz düşünceleri benlik saygısını ifade eder. Birey kendini farklı değişkenlerle kıyaslama içindedir. Bunlar çevresindeki kişiler ve kendi varmak istediği hedeflerdir. Birey kendini bazen çevresindeki kişilerden daha iyi olarak nitelendirirken varmak istediği hedeflerin gerisinde, kötü olarak nitelendirebilir. Bu gibi değişkenlik gösteren durumlarda benlik saygısı yüksek veya düşük olabilir. Birey kendini çevresine ve ulaşmak istediği hedeflere göre iyi olarak nitelendiriyorsa benlik saygısı yüksek, eğer iyi olarak değerlendirmiyorsa benlik saygısı düşük olabilir (Rosenberg, 1965; Aktaran: Polat, 2007).

Literatüre bakıldığında bu konuda yapılan çalışmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Karnes ve Wherry (1981) ve Pyryt ve Mendaglio'e (1994) göre üstün yetenekli öğrencilerin benlik algıları normal öğrencilere göre daha olumludur. Üstün zekâlılarda yapılan bir araştırmada üstün zekâlı öğrencilerin normal öğrencilere göre daha yüksek benlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. (Sak, 2017) Bakır'ın (2015) yapmış olduğu araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin benlik algıları normal öğrencilerin benlik algılarından daha yüksek bulunmuştur. Altun ve Yazıcı'nın (2012) yaptığı çalışmaya göre üstün yetenekli öğrencilerin benlik kavramı puanları üstün olmayan öğrencilerden daha yüksektir. Hoge ve Renzulli (1993) yaptıkları çalışmada üstün yetenekli öğrencilerin benlik kavramlarının incelenmiş olduğu 15 araştırmayı incelemişlerdir. Vardıkları genel sonuca göre üstün yetenekli öğrencilerin benlik kavramları çok az bir farkla normal öğrencilerden olumludur.

Bağlanma kuramları, kişinin erken çocukluk döneminde ilgi ve bakımını üstlenen kişiyle kurduğu ilişkinin niteliğinin, yaşamın daha sonraki dönemlerinde onun duygu, düşünce, davranışlarında ve kurulacak olan ilişkilerinde belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Bowlby, 2012). Güvenli bir bağlanma stiline sahip bireyler hem kendileri hem de diğerlerinin olumlu algılarına sahiptir. Sevmeye layık oldukları, diğerlerinin güvenilir, destekleyici ve iyi niyetli oldukları konusunda olumlu beklentileri vardır. Bu özelliklerle, her ikisi de başkalarıyla yakın olabilir ve özerklik elde edebilirler. Kendilerini sevmeye değer görürken, başkalarını da içten ve kabul edici olarak görmektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Güvensiz bağlanma stiline sahip bireyler, olumsuz benlik ve negatif diğerleri modelleri geliştirmişlerdir. Bu insanlar hem düşük benlik saygısı hem de özgüvenine sahiptir ve diğer insanların

reddettiğini ve güvenilmez olduğunu düşünürler. Yakın ilişkilerden kaçınmaya eğilimlidirler (Johnson, 1996; Millikin, 2000).

Üstün yeteneklilerin ve normal öğrencilerin bağlanma düzeylerinin araştırıldığı çalışmalara bakıldığında üstün yetenekli öğrenciler ve bağlanma kuramı arasında bir ilişki kurulamadığı gözlenmektedir. Üstün yetenekli öğrenciler ile bağlanma arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür çalışmalarının az olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ve farklı çalışmalar karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuçların farklı olduğu görülmektedir (Evli Özhan, 2018).

Literatür incelendiğinde üstün yetenekli öğrenciler ile bağlanma arasında kesin bir bağlantı kurulamamıştır. Yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre bağlanmanın kalitesiyle, üstün zekalıların bir özelliği olan keşif davranışının kalitesi doğru orantılıdır.

Keşif davranışı öğrencide bilinmeyi bilinir hale getirmek anlamına gelir. Keşif yapan bir öğrenci ortama uyum sağlamayı ve bilgi edinmeyi amaçlar. Keşif davranışı bilgilerin edinmeyi sağladığı için bilişsel kapasitenin artırılmasını sağlar (Lieberman ve Pawl, 1990). Keşif davranışının ayrıca bağlanmayla bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Çocukların sadece kendilerini güvende hissettikleri zamanlarda keşif davranışında bulundukları gözlemlenmiştir. Çocukların annenin varlığı veya yokluğu ile ilgili bir meşguliyeti varsa keşif davranışı azalacaktır (Bretherton, 2013). Bir çocuğun dış dünyayı özgürce keşfetmesinin anneye duyulan güvenli bağ ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bağlanma keşif davranışına, keşif davranışının ise zihinsel kapasitenin gelişimine olan katkısı bir çok çalışmada incelenmiştir.

Schieche (1996) yaptığı çalışmada güvenli bağlanan çocukların daha fazla keşif davranışı gösterdiklerini, daha fazla keşif gösteren çocukların da daha farklı alanlarda yetenek gösterdiklerini tespit etmişti (akt. Gaertner, 2004). Lehwald (1990) yaptığı çalışmada meraklı ve keşfeden çocukların dış dünyayı daha iyi öğrendiklerini tespit etmiştir. Yıllar sonra bu çocukları incelediğinde zihinsel beceriler açısından meraklı çocukların anlamlı derecede daha fazla IQ puanı elde ettiklerini tespit etmiştir. Lieberman ve Pawl (1990) yaptıkları çalışmada güvenli bağlanan çocukların zihinsel potansiyellerini daha iyi geliştirdiklerini tespit etmişlerdir.

Yapılan çalışmalarda anne bakımından yoksunluk çeken çocukların, sağlıklı aile ortamında yetişen çocuklara göre daha düşük zihinsel kapasitelere sahip olduğu tespit edilmiştir (Dennis, 1973, Provence & Lipton, 1962, Spitz, 1967 akt. Gaertner, 2004). Beckwith (1971) yaptığı çalışmada güvenli bağlanma ve zihinsel gelişim arasında bir ilişki tespit etmiştir. Cattel Zeka Testi ile ölçüm yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre bağlanma figürüne gösterilen bağlanma davranışı ne kadar kaliteli ise zihinsel gelişim o kadar gelişmektedir. Radin (1971) dört yaşında çocuklarla yaptığı çalışmada annelerin çocukları ile iletişimindeki sıcaklık ve zihinsel gelişim ilişkisini incelemiştir. Yaptığı çalışma sonucundan sıcak iletişim ve zeka arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. 7-15 yaş arasında 85 İzlandalı çocuk ve ergenle yapılan boylamsal bir çalışmaya göre bağlanmanın kalitesi zihinsel yetenekleri etkilemektedir. Dikkat becerileri ve zeka bölüm puanları, bağlanmanın tarzları ile ilişkili bulunmuştur. Güvenli bağlanan çocuklar zeka testinden en yüksek puanı alırken, güvensiz kaygılıkararsız bağlanan çocukları kötü sonuçlar almışlardır (Jacobsen, Edelstein ve Hofmann, 1994)

Kartel (2019) 10-15 yaş üstün yetenekli ve normal öğrencilerle yaptığı çalışmada üstün yetenekli öğrencilerin benlik saygı puanlarının iyi düzeyde olduğu, sınıf düzeyine, cinsiyete, aile gelir düzeyine göre farklılaşmadığı, normal öğrencilerin de benlik saygısı puanlarının iyi düzeyde ve sınıf düzeyine, cinsiyete, aile gelir düzeyine göre farklılaşmadığı saptamıştır. Yaptığı çalışmada iki grubu karşılaştırdığımızda benlik saygısı düzeylerinde çok az fark olduğunu tespit etmiştir. Üstün yetenekli öğrencilerin ve normal öğrencilerin bağlanmalarının güvenli bağlanma olduğu sonucuna ulaşmıştır. İki grup karşılaştırıldığında üstün yeteneklilerin bağlanma puanlarının normal öğrencilere göre az farkla yüksek olduğu görülmüştür. Üstün yetenekli öğrencilerin benlik saygı düzeyleri ile bağlanmaları arasındaki ilişki düzeyinin normallere göre az farkla fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde benlik saygısını araştıran çalışmalara baktığımızda üstün yetenekli öğrencilerin benlik saygısının normal öğrencilere göre daha yüksek olduğunu, çok az fark olduğunu ve fark olmadığını belirten çalışmalar olduğu görülmektedir ve üstün yetenekli öğrenciler ile bağlanma arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Bağlanma düzeylerinin değişkenlere göre incelendiği çalışmalar yok denecek kadar azdır. Var olan çalışmalar karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuçların farklı olduğu görülmektedir. Yapılacak olan yeni çalışmalarda üstün yetenekli öğrencilerin benlik saygılarının ve bağlanmalarının geniş örnekleme ve farklı değişkenlere göre incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. D. S. (1973). The development of infant- mother attachment. In: Caldwell, B. M; Riciutti, H.N.: Review of child developmental research, Bd. 3, *Chicago: University of Chicago Press*, S. 1-94
- Akarsu, F. (2004). Üstün yetenekliler. M. R. Şirini, A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili (Ed.), *Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Altun, F. ve Yazıcı, H. (2012). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Benlik Kavramları ve Akademik Öz-Yeterlik İnançları: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 319 – 334.
- Arıca, T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik saygısının geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Bakır, B. (2015). *Üstün zekâlı olan ve üstün zekâlı olmayan öğrencilerin benlik algısı ve ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stilleri üzerine bir yapısal eşitlik modellemesi*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226.
- Baumeister, R. F. (1996). The Self. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology* (4th Ed.). Boston: The McGraw Hill Companies.
- Baykoç Dönmez, N. (2011). *Üstün ve özel yetenekli çocukların eğitimleri*. Baykoç Dönmez, N. (Ed.) (2011), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim içinde* (s.283- 306). Ankara: Eğiten Kitap.
- Baymur, F. (1972). *Genel psikoloji*. (15. baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Beckwith, L. (1971). Relationships between attributes of mothers and their infants' IQ scores. *Child Development*, 42(4), 1083-1097.
- Bong, M. & Skaalvik, E.M. (2003). Academic self-concept and self-efficacy: How different are they really?, *Educational Psychology Review*, 15(1), 1-40.

- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Separation Anxiety and Anger*. New York: Basic Books
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Sadness and Depression*. New York: Basic Books
- Bretherton, I. (2013). Mary Ainsworth: Insightful Observer and Courageous Theoretician, in G. A. Kimble and M. Wertheimer (Eds.), *Portraits of Pioneers in Psychology*, 5, Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Clark, B. (2013). *Growing Up Gifted: Developing the Potential of Children at School and at Home*, (Çev. Ed. Kaya & Ogurlu). Pearson.
- Colangelo, Z. ve Colangelo, N. (2003). *Counseling with the gifted and talented students*. N. Colangelo ve G. A. Davis, (Editörler). Handbook of Gifted Education. 3. Baskı (113-125), Boston: Allyn and Bacon.
- Coleman, J. M. & Fuhs, B. A. (1982). Self- concept and the gifted classroom: the role of social comparisons, *Gifted Child Quarterly*, 26(3), 116-120.
- Cutts, N. E. ve Moseley, N. (2001). *Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitimi* (Çev. İsmail Ersevimi). İstanbul, Özgür Yayınları.
- Çağlar, D. (2004). *Üstün yetenekli çocuklar: seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları
- Dağlıoğlu, E. (2018). *Erken Çocuklukta Üstün Zekâ/Üstün Yetenek*. (Editör: Ayşegül Ataman). *Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler Konusunda Bilinmesi Gerekenler*. Ankara: Vize Yayıncılık
- Davis, G. & Rimm, S. (2004). *Education of the Gifted and Talented* (5th Ed.), Boston: Pearson Education.
- Dennis, W. (1973). *Children of the Crèche*. AppletonCentury-Crofts, New York.
- Evli Özhan, S. (2018). *Üstün ve normal zekâ tanımlı çocukların bağlanma davranışının sosyal-duygusal ve davranışsal sorunlarla ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fonseca, C. (2011). *Emotional intensity in gifted students: Helping kids cope with explosive feelings*. Prufrock Press Inc.
- Gaernet, J. (2004). *Die Zusammenhänge zwischen Bindungstyp, Explorationsverhalten und ausgewählten Persönlichkeitsaspekten hochbegabter Kinder*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ludwig-Maximilians-Universität München
- Güler K. (1998). Prenatal bakımı etkileyen faktörlerle ilgili epidemiyolojik bir çalışma. *Hemşirelik Bülteni*, 3, 12.
- Hoge, D. R. & Renzulli, S. J. (1993). Exploring the link between giftedness and self-concept, *Review of Educational Research*, 63(4), 49-465.
- Ijzendoorn, M. H. van.; Dijkstra, J. & Bus, A. (1995). Attachment, intelligence, and language: A metaanalysis. *Social development*, 4(2), 115-128.
- Jacobsen, T.; Edelstein, W. & Hofmann, V. (1994). A longitudinal study on the relation between representations of attachment in childhood and cognitive functioning in childhood an adolescence. *Developmental Psychology*, 30, 112-124.
- Johnson, S. M. (1996). *The practice of emotionally focused marital therapy*. Creating connection. Brunner/Mazel.
- Karnes, F.A. & Wherry, J.N. (1981). Self-concepts of gifted students as measured by the Piers-Harris Children's Self-Concept Scale, *Psychological Reports*, 49(3), 9-14.
- Kartel, O. (2019). *Üstün Yetenekli ve Normal Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Bağlanma Düzeylerinin Karşılaştırılması*. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Kaya, F., Erdoğan, R., & Çağlayan, Y. (2014). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin okula karşı tutumları ve arkadaşlık ilişkileri. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 4(2), 107-125.
- Korkmaz, M. (1996). *Yetişkin örneklem için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kulaksızoğlu, A. (2012). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Lang C. (2009). *Bonding Bindung fördern in der Geburtshilfe*, Elsevier GmbH, München
- Lecky, P. (1951). *Self-consistency a theory of personality*. New York: Island Press.
- Lehwal, G. (1990). Curiosity and exploratory behaviour in ability development. *European Journal for High Ability*, 1, 204–210.
- Lieberman, A.F. & Pawl, J. H. (1990). *Disorders of attachment and secure base behavior in the second year of life: Conceptual issues and clinical intervention*. In Greenberg, M. T., Cicchetti, D., Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention (pp. 375-397). Chicago: University of Chicago Press.
- McCoach, D. B & Siegle, D. (2003). The structure and function of academic self-concept in gifted and general education students, *Roeper Review*, 25(2), 61-65.
- Millikin, J. W. (2000). *Resolving attachment injuries in couples using emotionally focused therapy: A process study* (Doctoral dissertation, Virginia Polytechnic Institute and State University).
- Özbay, Y., & Palancı, M. (2011). Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 89-108.
- Polat, A. (2007). *Düççe İlindeki Hemodiyaliz Hastalarının Beden İmajı ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Belirlenmesi*. Bilim Uzmanlığı Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu
- Pyryt, M.C. ve Mendaglio, S. (1994). The multidimensional Self-concept: A Comparison of Gifted and Average-Ability Adolescents, *Journal for the Education of the Gifted*, 17(3), p. 299-305.
- Renzulli, J.S. (1978). *What Makes Giftedness?* Reexamining a Definition. *Phi Delta Kappan*, 60(3), 180-184.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the Adolescent Self-image*. Princeton University Press, Rosenberg, M. Self concept research: A historical overview. *Social Forces*, 68(1), 34-44.
- Sak, U. (2017). *Üstün Zekâlılar Özellikleri Tanımlamaları Eğitimleri*, Vize Yayıncılık, Ankara
- Schunk, D. H. (2009). *Öğrenme Teorileri: Eğitimsel Bir Bakışla* (Çev. Ed. Muzaffer Şahin), (5. Baskıdan çeviri), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Silverman, L. K. (2013). *Giftedness 101*. Springer Publishing Company
- Şahin R. (2006). *Bireylerin proaktif kişilik yapısı ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Webb, J. T., Gore, J. L., & Amend, E. R. (2007). A parent's guide to gifted children. *Great Potential Press*, Inc..
- Woolfolk, A. E. (1998). *Educational psychology*. Boston: Allyn & Bacon.
- Yılmaz, D. (2015). *Üstün yetenekliler için psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları*. Nobel Yayınları
- Zimmermann, P. Maier, M. A. Winter, M. & Grossmann, K. E. (2001). Attachment and adolescents' emotion regulation during a joint problem-solving task with a friend. *International Journal of Behavior Development*, 25(4), 331–343.